

## ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА АНАЛІЗ ЇЇ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Шевченко О.М., Солод В.С.

Полтавський національний технічний університет  
імені Юрія Кондратюка

У статті з'ясована економічна сутність поняття «глобалізація», виявлені конкурентні переваги та недоліки глобалізації для економіки України. Проаналізовано вплив глобалізації на економічні процеси в Україні згідно міжнародних рейтингів та зміни економічних показників. Доведено, що Україна недостатньо інтегрована у світове співтовариство. Запропоновані заходи щодо розвитку економіки України в умовах глобалізації.

**Ключові слова:** глобалізація, економічна глобалізація, світова економіка, інтернаціоналізація, конкуренція, індекс глобалізації КОФ, індекс глобальної конкурентоспроможності.

**Постановка проблеми.** Глобалізаційні процеси сьогодні стали невід'ємним елементом суспільного життя всіх країн світу та сприяють посиленню взаємозалежності їх національних економік і невидимому злиттю кордонів усіх держав. Процеси глобалізації сучасної світової економіки є дедалі інтенсивнішими та відчутнішими, вони передбачають повну уніфікацію економічного, політичного, соціального і духовного життя планетарного суспільства та його державно-національних моделей. На сьогодні немає держави, спроможної уникнути впливу цього процесу на ті чи інші сфери суспільного життя. Це стосується і України, оскільки вона поступово інтегрується до міжнародних організацій та ринків.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженням глобальних економічних процесів присвячені роботи вітчизняних фахівців, серед яких варто виокремити наукові праці О. Білоруса, Д. Богині, І. Бураківського, В. Геєця, П. Куцика, Д. Лук'яненко, В. Рокочої, А. Філіпенко, а також іноземні фахівці, серед яких виокремимо праці З. Бжезінського, І. Валлерстайна, Т. Левітта, К. Омає, Дж. Сороса, Дж. Стіглеца, Т. Фрідмана та інших.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Відзначаючи вагомі результати наукових здобутків, слід зазначити, що низка теоретичних та методологічних питань, пов'язаних з дослідженням сутності та впливу

глобалізації, залишаються недостатньо розробленими, а ряд положень носить дискусійний характер. У цьому контексті особливо важливим є дослідження сутності, позитивних і негативних рис глобалізації, а також дослідження впливу глобалізаційних процесів на економіку України.

**Мета статті.** Головною метою цієї роботи є з'ясування сутності, переваг та недоліків глобалізації, а також дослідження її впливу на економічні процеси в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** В науковій літературі існують різні підходи до визначення сутності глобалізації. Першим розпочав дослідження проблем глобалізації економіки і ввів у науковий обіг цю категорію у 1983 р. американський вчений Т. Левітт. Під цим терміном він розумів процес злиття ринків окремих товарів, які виробляються великими транснаціональними та багатонаціональними корпораціями [1, с. 13].

Більшість дослідників саме слово «глобальний» розуміють як «всесвітній», хоча є і інші точки зору. Що стосується визначення глобалізації як економічної категорії, то серед дослідників єдиної точки зору не існує. Можна виокремити тих науковців, які розглядають глобалізацію економіки як вузьке поняття, тобто процес зближення споживчих переваг і універсалізацію асортименту продукції, що пропонується у всьому світі, в ході якого всесвітні продукти витискають місцеві [2, с. 25].

Інші дослідники розуміють глобалізацію економіки як широке, всеохоплююче поняття. Суть його в тому, що глобалізація – це «нова капіталістична економіка», в якій інформація, знання та інформаційні технології стають головними джерелами зростання продуктивності та конкурентоспроможності [3, с. 91].

Російський дослідник В.С. Паньков глобалізацію економіки розглядає як найвищу стадію інтернаціоналізації господарського життя і її серцевину – науково-виробничу інтернаціоналізацію. Є й точка зору, представники якої ототожнюють глобалізацію з процесом інтернаціоналізації в цілому [4, с. 85].

Спеціалісти з Міжнародного Валютного Фонду розглядають глобалізацію як економічний процес, пов'язаний зі збільшенням обсягів міжнародних трансакцій товарів, послуг і фінансів, а також інтернаціоналізацією капіталів [5].

Дослідження процесів глобалізації економіки дає можливість виокремити найсуттєвіші риси, що якнайповніше розкривають суть економічної глобалізації, як:

- інтернаціоналізація господарського життя – це виникнення і розвиток зв'язків між національними економіками різних країн, що охоплює всі сторони економічного життя країн;

- міжнародна економічна інтеграція, яка проявляється в усуненні відмінностей між економічними суб'єктами (представниками різних країн) і відбувається у напрямку транснаціоналізації економічної діяльності та її регіоналізації, утворення міждержавних інтеграційних угруповань;

- відкритість національних економік, що означає ведення такої економічної політики країнами, коли вони орієнтуються на кращії світові показники і стандарти, експорт та імпорт повинні бути альтернативою внутрішньогосподарським рішенням, а зовнішньоекономічна діяльність має стати органічною частиною економічної діяльності суб'єктів національної економіки;

- зростаюча роль транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) та трансформація їх у глобальні компанії, що досягається через процес концентрації капіталу в них;

- зміна ролі держави в розвитку національних економік, яка знаходить своє виявлення в обмеженні здатності урядів контролювати механізм проведення економічної політики, що має вирішальний вплив на рівень зайнятості та стабільність національної економіки, бо ТНК та фінансова децентралізація ставлять держави у залежність від процесів, які відбуваються на світових ринках.

Сутність та характерні риси глобалізації економіки, які розглянуті у попередньому викладі, доводять її об'єктивність і позитивність. В цілому вона сприяє підвищенню ефективності світового господарства, економічному і соціальному прогресу людства. Це відбувається на основі того, що економічна глобалізація сприяє:

По-перше, поглибленню спеціалізації та міжнародному поділу праці, економії на масштабах виробництва і скороченню на цій основі витрат виробництва.

По-друге, глобалізація посилює конкуренцію як в середині країни, так і на міжнародному рівні. Національні господарства в цих умовах виму-

шені підвищувати ефективність, раціонально використовувати ресурси. При цьому вирішальними порівняльними перевагами стають не наявність природних ресурсів і дешевої робочої сили (навпаки перевагою вважається наявність висококваліфікованих «дорогих» працівників), сприятливе географічне положення тощо, а «технологічний відрив» від конкурентів, тобто здатність провідних експортно-орієнтованих галузей даної країни створювати все нові і нові технології та відповідно, продукти [6, с. 23]. Орієнтація національних ринків на глобальний ринок сприяє пошуку резервів для виробництва тих видів товарів, які мають попит на цьому ринку. В Україні це можуть бути товари, вироблені в агропромисловому комплексі і, перш за все, в його важливій складовій – сільському господарстві; технічно модернізовані товари машинобудівних галузей; новітні технології, а не тільки сировина, яка переважає в експорті на даний час.

По-третє, глобалізація істотно впливає на макроекономічні зрушення та реформи, що відбуваються в країнах з перехідною економікою. Вона підриває закриті суспільства авторитарного типу і тим самим сприяє зростанню значення міжнародних торговельних угод, залученню іноземних інвестицій. Вона створює нові можливості для більш ефективного розміщення та вільного доступу до світових мобільних ресурсів.

По-четверте, у процесі глобалізації країни, які здійснюють трансформаційні перетворення, розширюють можливості для використання досягнень світової науки і техніки, досвіду менеджменту, формування фондового ринку, ведення банківської та страхової справи, доступу до нових джерел капіталу.

По-п'яте, глобалізація економіки утворює основу для розв'язання різноманітних проблем людства, і перш за все, екологічних та пов'язаних з подоланням бідності країн та їх населення.

Доцільно виокремити також і негативні сторони глобалізації: нерівномірний розподіл зростання світового доходу між різними країнами, що посилює рівень безробіття і корупції; економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн; збільшення нелегальної імміграції у високорозвинені країни; поглиблення диференціації між країнами за економічним розвитком; періодичні глобальні фінансово-економічні кризи; нарощування озброєнь і розповсюдження зброї масового ураження, зокрема ядерної; поширення релігійного екстремізму, тероризму та міжнародної злочинності [7, с. 3; 8, с. 38; 9].

Перед Україною, як частиною глобалізованого світу, постає майже увесь спектр зазначених глобальних проблем. І не тільки Україна, а навіть найпотужніші країни світу не в змозі самотужки їх розв'язати. Тому для подолання цих проблем і ризиків людство об'єднує свої зусилля і ресурси. Україна, як центральноєвропейська держава, також не може залишатися осторонь глобалізаційних процесів.

В процесі реалізації неоліберальної моделі глобалізації економіки країни поділилися на тих, що виграли від глобалізації і тих, що програли. До останніх відносять країни, що розвиваються і країни з перехідною економікою. У них, на відміну від ТНК, поки що не має можливостей для викорис-

тання переваг науково-технологічної глобалізації, що пов'язано з низкою їх конкурентоспроможністю. Так, Україна за рівнем індексу глобальної конкурентоспроможності (рейтинг Світового економічного форуму) у 2016 р. посіла 85 місце (у 2015 р. – 79 місце) з 138 країн світу. Експерти Світового економічного форуму зазначають, що погіршення рейтингу конкурентоспроможності нашої країни на 6 позицій відбулося за рахунок спаду за такими складовими, як «макроекономічне середовище», «рівень розвитку фінансового ринку», «якість інституцій», «інфраструктура», «ефективність ринку товарів» [10].

З метою оцінки ступеню включення окремих країн до процесу глобалізації використовують найпоширеніший КОФ-індекс глобалізації, що дозволяє побудувати рейтинг країн за ступенем залученості у глобальні потоки (табл. 1).

Таблиця 1  
Рейтинг України за індексом глобалізації за версією КОФ серед світових держав за 2017 р.

Рейтинг	Країна	Індекс глобалізації
1	Нідерланди	92,84
2	Ірландія	92,15
3	Бельгія	91,75
4	Австрія	90,05
5	Швейцарія	88,79
6	Данія	88,37
	Швеція	87,96
8	Великобританія	87,26
9	Франція	87,19
10	Угорщина	86,55
.....	.....	.....
45	Україна	70,24
.....	.....	.....
193	Соломонові Острови	23,98

Джерело: [11]

Як видно з наведених даних табл. 1, загальний індекс глобалізації у 2017 р. за системою КОФ для України склав 70,24 (100 балів – максимальна оцінка) та зайняла 45-ту позицію в рейтингу серед 193 держав світу. У порівнянні з 2016 р. КОФ-індекс для України склав 70,71, а рейтингова позиція – 44. Таке зниження пояснюється насамперед уповільненням структурних реформ у ключових секторах економіки та політичною нестабільністю.

Проаналізуємо детальніше економічну складову глобалізації згідно даних Державної служби статистики України (за січень-серпень 2016–2017 р.) задля визначення пріоритетних напрямів щодо усунення слабких сторін національної економіки і розвитку сильних її сторін, що дозволить не тільки підвищувати рейтингові оцінки, але й стратегічно прискорювати зростання національної економіки.

У розрізі економічної глобалізації виділяють два виміри. Перший – це фактичні потоки, до яких належать безпосередньо матеріальні та фінансові потоки (у вигляді суми експорту та імпорту товарів та послуг), розмір яких за січень-серпень 2017 р. склав 58,3 млрд. дол. США в порівнянні з відповідним періодом 2016 р. – 46,9 млрд. дол.

США, що зросли на 11,4 млрд. дол. США; прямі іноземні інвестиції за 2017 р. – 39 млрд. дол. США, за 2016 р. – 36,2 млрд. дол. США; портфельні інвестиції за 2017 р. – 11,9 млрд. дол. США, за 2016 р. – 9,5 млрд. дол. США; доходи нерезидентів у вигляді суми заробітної плати та прибутків від інвестицій за 2017 р. – 13,4 млрд. дол. США, за 2016 р. – 10,7 млрд. дол. США.

Інший компонент виміру економічної глобалізації – це обмеження у вигляді бар'єрів у торгівлі та русі капіталу, які включають приховані бар'єри імпорту за 2017 р. – 4,9 млрд. дол. США, за 2016 р. – 5,5 млрд. дол. США; митні ставки за 2017 р. – 5,9 млрд. дол. США, за 2016 р. – 6,7 млрд. дол. США; податки на міжнародну торгівлю за 2017 р. – 5,5 млрд. дол. США, за 2016 р. – 6,2 млрд. дол. США; обмеження рахунку операцій з капіталом за 2017 р. – 4,8 млрд. дол. США, за 2016 – 5,4 млрд. дол. США [12].

Таким чином, відбувається позитивна динаміка розвитку фактичних потоків і негативна – щодо бар'єрів у торгівлі та русі капіталу, які включаються до поточних доходів України. Це свідчить, з одного боку, про відкритість національної економіки, а з іншого – про низький рівень конкурентоспроможності виробленої нею продукції. Отже, за вищенаведеними показниками Україна є недостатньо інтегрованою у світовий простір.

Дослідження свідчать, що перспективи розвитку національної економіки більше залежать від якості проведених реформ, ніж від темпів зростання світової економіки. Слід зазначити, що Україна має суттєвий експортний потенціал, в тому числі, в сфері оборонного виробництва. Крім того, Україна має потенціал внутрішнього споживчого ринку. Тому пріоритетним завданням має стати наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом нарощування свого економічного, в т.ч. науково-технічного потенціалу на основі здійснення «інноваційного прориву». Для реалізації цього завдання відповідно до «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» необхідно здійснити такі заходи: адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності; переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача; створення привабливих умов для творців інновацій, стимулювання інноваційної активності підприємництва; системний підхід в управлінні інноваційним розвитком, інформатизація суспільства [13].

**Висновки і пропозиції.** Таким чином, Україна, як і інші країни, є відкритою до процесів глобалізації, а відтак відчуває вплив деструктивних проявів глобалізації. Дослідження засвідчили неоднозначність і суперечливість характеру впливу глобалізаційних процесів на економічний розвиток України. З одного боку, глобалізація дає нові можливості для економічного розвитку, а з іншого, несе серйозні загрози. Вважаємо, що забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в сучасних умовах глобалізації можливо завдяки застосуванню ефективної інноваційної політики держави, головним завданням якої має стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, тех-

нічного і виробничого потенціалів, вдосконалення суб'єктів підприємництва, поширення інновацій механізму активізації інноваційної діяльності по усіх сферах економіки.

### Список літератури:

1. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи, становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія [Текст] / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин, – Львів: Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.
2. Владимірова И.Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия [Текст] / И.Г. Владимірова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – № 3. – С. 23–35.
3. Малышева Д. Постиндустриальный мир и процессы глобализации [Текст] / Д. Малышева // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 3. – С. 90–97.
4. Паньков В.С. Мировая экономика на пути к 2015 году [Текст] / В.С. Паньков // Экономика XXI века. – 2002. – № 8. – С. 84–89.
5. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
6. Богиня Д. Структурна перебудова економіки в умовах глобалізації та інформатизації [Текст] / Д. Богиня, Г. Волинський // Економіка України. – 2003. – № 7. – С. 19–28.
7. Бутко М. Передумови трансформації та механізми регулювання регіональних економік [Текст] / М. Бутко // Економіка і право. – 2003 – № 5 – С. 10–18.
8. Василенко В.М. Оцінка впливу глобалізації на економічне зростання країни [Текст] / В.М. Василенко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. – 2004. – № 69 – С. 35–42.
9. Вплив та наслідки світової глобалізації для економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/Economics/15\\_107590.doc.htm](http://Economics/15_107590.doc.htm)
10. Індекс глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>
11. KOF Index of Globalization Swiss Federal Institute of Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>
12. Статистична інформація // Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf>

**Шевченко Е.Н., Солод В.С.**

Полтавський національний технічний університет  
імені Юрія Кондратюка

## ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И АНАЛИЗ ЕЕ ВЛИЯНИЯ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В УКРАИНЕ

### Аннотация

В статье выяснена экономическая сущность понятия «глобализация», выявлены конкурентные преимущества и недостатки глобализации для экономики Украины. Проанализировано влияние глобализации на экономические процессы в Украине согласно международных рейтингов и изменения экономических показателей. Доказано, что Украина недостаточно интегрирована в мировое сообщество. Предложенные меры по развитию экономики Украины в условиях глобализации.

**Ключевые слова:** глобализация, экономическая глобализация, мировая экономика, интернационализация, конкуренция, индекс глобализации КОФ, индекс глобальной конкурентоспособности.

**Shevchenko O.M., Solod V.S.**

Yurii Kondratyuk Poltava National Technical University

## GLOBALIZATION AND ANALYSIS OF ITS IMPACT ON ECONOMIC PROCESSES IN UKRAINE

### Summary

The article analyzes the economic essence of the concept of «globalization», reveals the competitive advantages and disadvantages of globalization for the Ukrainian economy. The influence of globalization on economic processes in Ukraine according to international ratings and changes in economic indicators are analyzed. It is proved that Ukraine is not sufficiently integrated into the world community. The measures for the development of Ukraine's economy in the conditions of globalization is proposed. Keywords: globalization, economic globalization, world economy, internationalization, competition, KOF globalization index, global competitiveness index.